

نوشتار در هنر گرافیتی (شهر تهران)

چکیده

گرافیتی، هنری برای انتقال پیام است که با ترسیم حروف و تصاویر بر روی دیوارهای شهر صورت می‌گیرد. انسان‌های اولیه برای شکار و به‌عنوان جادو تصاویر و نقش‌هایی را روی دیوار غارها ترسیم می‌کردند، اما امروزه این تصاویر را هنرمندان برای بیان مسائل سیاسی، اجتماعی و فرهنگی به کار می‌برند. هنر گرافیتی در بسیاری از کشورهای آمریکایی و اروپایی قدمتی دیرینه دارد، اما در ایران سابقه‌چندانی ندارد و یک هنر قانونی محسوب نمی‌شود. این پژوهش، نوشتار در برخی از گرافیتی‌های شهر تهران را بررسی می‌کند تا ارتباط آن با هنر خوشنویسی مشخص شود. این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات به روش میدانی انجام شده است و می‌کوشد تا جایگاه و ارتباط نوشتار در گرافیتی را با خطوط رایج بررسی کند تا مشخص شود که جنبه زیبایی‌شناسی یا معناشناسی دارند که هدف این پژوهش است. مقاله حاضر تأثیر خوشنویسی، نقاشی خط و خطوط غربی بر روی نوشتار در هنر گرافیتی ایران را به‌عنوان پرسش این مقاله بررسی می‌کند. دستاورد حاصل از این پژوهش نمایانگر این است که این نوشتارها چیدمان حروف هستند که جنبه زیبایی‌شناسی دارند، در عین حال برخی متنی دارند که بازتاب شرایط جامعه است؛ لذا نوشتار در گرافیتی جنبه زیبایی‌شناسی و معناشناسی دارد. همچنین نوشتار در هنر گرافیتی با خطوط در خوشنویسی سنتی، نقاشی خط و خطوط غربی ارتباط دارد. این آثار از لحاظ ظاهری شبیه به خوشنویسی سنتی است، اما گرافیتی‌نویس‌ها با توجه به رعایت‌نکردن قواعد اصلی، تغییراتی در این خطوط ایجاد کرده و خطوطی بدیع ابداع کرده‌اند.

واژه‌های کلیدی: هنر گرافیتی، هنر خیابانی، خوشنویسی، نقاشی خط.

فاطمه غفوری

کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران.

fatemeh.ghafoori68@gmail.com

عفت السادات افضل طوسی

استاد گروه پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران، نویسنده مسئول.

afzaltousi@alzahra.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۶-۰۹-۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۸-۰۲-۱۴۰۱

1-DOI: 10.22051/PGR.2022.38764.1124

مقدمه

می‌شود. به نظر می‌رسد که نوشتارهای گرافیتی با هنر خوشنویسی و نقاشی خط در ارتباط است و هنر گرافیتی در ایران هم از خوشنویسی که هنری اسلامی است و هم از خطوط غربی تأثیر گرفته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر به شیوه توصیفی تحلیلی می‌کوشد معنا و مفهوم نوشتارها را در هنر گرافیتی بررسی کند تا جنبه زیبایی‌شناسی یا معناشناسی آن مشخص شود. با همین روش پژوهش، به مطالعه و بررسی ارتباط و تأثیر بین نوشتار در هنر گرافیتی با هنر خوشنویسی، نقاشی خط و خطوط غربی می‌پردازد. داده‌های این پژوهش، کیفی و به شیوه میدانی است. جامعه آماری این پژوهش چهارده نمونه اثر گرافیتی نوشتاری شهر تهران است که به روش هدفمند از نقاط مختلف (شمال غرب، شمال شرق، غرب و شرق) تهران انتخاب شده است، اما به‌طور میدانی هشت اثر از رودخانه ولنجک جمع‌آوری شده است که هنرمند این آثار مشخص نیست و در این پژوهش بررسی شده است. گفتنی است که یافتن و ارتباط برقرار کردن با هنرمندان گرافیتی کار آسانی نیست؛ این امر به دو مسئله برمی‌گردد: ۱. گمنامی از مشخصه‌های این گروه هنری است؛ ۲. رسانه ایشان جنبه رسمی ندارد و مرکزی برای این کار نیست، بنابراین نمی‌توان اعتماد این گروه را به راحتی برای همکاری جلب کرد.

پیشینه پژوهشی

با توجه به منابع و پیشینه‌ها ضروری است تا برای آگاهی، اطلاعات و شناخت بیشتر از هنر گرافیتی این پژوهش صورت بگیرد. با وجود کتاب‌هایی در زمینه گرافیتی، نمی‌توان سندی با موضوع بررسی نوشتار در هنر گرافیتی یافت. پیشینه‌ای در ارتباط مستقیم با عنوان این مقاله وجود ندارد و پژوهشگری به‌طور مشخص به این موضوع توجه نکرده است. در یک دهه اخیر مطالعات محدودی درباره هنر گرافیتی در ایران به دست محققان دانشگاهی و همچنین گزارش‌های خبری در روزنامه‌ها به چاپ رسیده است. به همین دلیل پژوهش‌هایی را که از جنبه‌های مختلف ممکن است با این موضوع مرتبط و در راستای این پژوهش باشد، مطالعه شد که در ذیل به آن‌ها اشاره می‌شود.

شیرا امیدوار در پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان «تحلیل اجتماعی آثار نقاشی گرافیتی منطقه پنج تهران» (۱۳۹۴)، به تحلیل اجتماعی آثار گرافیتی روی آورده است. طوبی اسماعیلی در پایان‌نامه

هنر دیوارنگاری^۱ در ریشه‌یابی تاریخی خود قدمت دیرینه‌ای دارد. اولین اشکال نقاشی‌های دیواری مربوط به سه هزار سال قبل از میلاد است که در غارهای ماقبل تاریخ به شکل پیکتوگراف^۲ (تصویرنگاری، نگارش با حروف یا الفبا) و با استفاده از ابزارهایی از قبیل استخوان‌های حیوانات و رنگ‌دانه به وجود آمده است. سابقه گرافیتی حداقل به روزگار تمدن‌های باستانی نظیر یونان باستان و امپراتوری روم بازمی‌گردد. هنر گرافیتی^۳ در کشورهای مختلف رواج داشته است، نمونه‌هایی از هنر گرافیتی هم در ایران وجود دارد. در اوایل شکل‌گیری هنر گرافیتی، این هنر به‌عنوان جرم تلقی می‌شده است، اما امروزه نمایشگاه‌ها و جشنواره‌هایی برای به نمایش گذاشتن این آثار برگزار می‌شود و حتی آثار این هنرمندان به فروش می‌رسد، نیز در خارج از ایران هم به نمایش گذاشته می‌شود. هنر گرافیتی پیوند تنگاتنگی با هنر اعتراضی داشته و عده‌ای از آن‌ها اعتراض خود را به‌صورت رپ در موسیقی و عده‌ای اعتراض و انتقاد خود را با هنر گرافیتی روی دیوارهای شهرها در قالب تصاویر و نوشتار بیان می‌کنند اما امروزه درون‌مایه و مفهوم این هنر تغییر کرده است؛ مفاهیم دیگر در کنار روحیه اعتراضی وجود دارد.

با مطالعه تاریخچه هنر گرافیتی می‌توان متوجه شد که گرافیتی در وهله اول به‌عنوان هنری اعتراضی شکل گرفته است، اما امروزه حتی برای تبلیغات هم از این هنر استفاده می‌کنند. گرافیتی‌نویسان توانسته‌اند نوشتار در گرافیتی را استادانه و با روشی فردی و شخصی خلق کنند، در آن تغییراتی اعمال کنند و هر گرافیتی‌نویسی سبک خطی خود را به دست آورد و سالیانی را روی طراحی حروف و الفبای خود صرف کرده‌اند.

مقاله حاضر، تأثیر خوشنویسی، نقاشی خط و خطوط غربی بر روی نوشتار در هنر گرافیتی ایران را به‌عنوان پرسش این مقاله بررسی می‌کند. خوشنویسی^۴ در نقاشی و گرافیتی هم جایگاه ویژه‌ای دارد. این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات به روش میدانی می‌کوشد تا جایگاه و ارتباط نوشتار در گرافیتی را با خطوط رایج بررسی کند تا مشخص شود که جنبه زیبایی‌شناسی یا معناشناسی دارند. با توجه به منابع و پیشینه‌های اندک در ارتباط با گرافیتی در ایران ضروری است تا برای آگاهی، اطلاعات و شناخت بیشتر مردم از هنر گرافیتی این پژوهش صورت بگیرد. این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی و با شیوه میدانی، هنر گرافیتی در سطح تهران را معرفی می‌کند و سپس این آثار از لحاظ ارتباط نوشتارها با هنر خوشنویسی و نقاشی خط و معنا و مفهوم این نوشتارها تحلیل

نظیر یونان باستان و امپراتوری روم بازمی‌گردد. گرافیتی به تصاویر یا حروف به‌کاربرده‌شده در اماکن عمومی بر روی سطوحی نظیر دیوارها یا پل‌ها گفته می‌شود که عموم می‌بینند. هنرمند گرافیتی چیزی از شهر می‌گیرد و چیزی به آن می‌افزاید (کوثری، ۱۳۸۹: ۶۸-۶۷). اصطلاح «گرافیتی» ابتدا در اواسط قرن نوزدهم میلادی هم‌زمان با کشف کتیبه‌ها و دیوارنوشته‌ها در پومپی استفاده شد (استال، ۱۳۸۸: ۶).

چهبسا بتوان گفت: «هنر در واقع در جست‌وجوی همیشگی خود برای پاسخ‌گویی به سلیقه‌های مختلف و دستیابی به خلاقیت هنری خاص با امکانات دوران خود بوده است و امروزه بیش از هر زمان دیگر امکان پاسخ به مخاطب‌های مختلف موجود است. این را بعضی هرج‌ومرج و گروهی خوش‌بینانه عرصه وسیع خلاقیت و انتخاب برمی‌شمردند» (افضل‌طوسی، ۱۳۸۸: ۶۳).

از نظر تاریخی گرافیتی به‌عنوان نوعی خرابکاری، معمایی کنج‌کاو و تهدیدی برای جامعه است (Hughes, ۲۰۰۹: ۱). اولین نمونه گرافیتی نوین در ایران مربوط به سال ۱۳۷۳ است و فردی با نام اسنس آن را اجرا کرده است. با این حال، به نظر برخی از محققان گرافیتی نوین و امروزی در ایران به‌صورت رسمی از سال ۱۳۸۲ و با هنرمند گرافیتی با اسم مستعار «تنها» که دانشجوی هنر بود آغاز شد (کوثری، ۱۳۸۹: ۸۷).

هنر گرافیتی در ایران مانند دیگر کشورها، اگر بدون اجازه صاحب دیوار انجام شود، پیگرد قانونی خواهد داشت و بیشتر از یک روز روی دیوار دوام نمی‌آورد و به‌سرعت از روی دیوار مدنظر محو می‌شود. هنرمندان گرافیتی برای امضای آثار از علامت‌ها یا نام خود استفاده می‌کنند که به آن تگ^۶ می‌گویند. آن‌ها، برای تگ و امضای خود طرحی خاص و ویژه دارند که خود طراح آن هستند. تگ و امضا، طرحی خاص و ویژه است که هنرمند گرافیتی آن را طراحی می‌کند. تگ نشان‌دهنده شخصیت صاحب اثر است و برای بیان موضوعی نیست.

نمایش عمومی تگ، امضاها و برجسب‌ها نشان‌دهنده این است که هنرمند گرافیتی به دنبال شناختی از سوی دیگران است. بسیاری از این هنرمندان گرافیتی به‌صورت خودآمخته، هنر گرافیتی را فراگرفته‌اند و با رشته تحصیلی آن‌ها در ارتباط نیست؛ همان‌طور که در مصاحبه‌ای که با یکی از آن‌ها صورت گرفت، وی بیان کرد که رشته تحصیلی او برق بوده است. از دوران راهنمایی به هنر گرافیتی علاقه داشته است و بر روی دیوارها آثاری را ترسیم کرده است. اولین

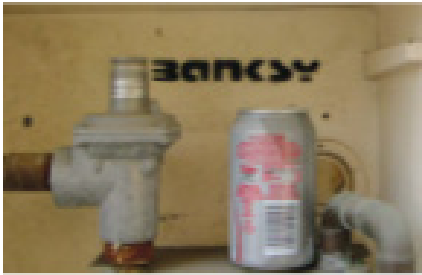
کارشناسی با عنوان «هنر خیابانی» (۱۳۸۹)، این هنر را بررسی کرده است. نساء السادات جمالی در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان «تحلیل نشانه‌شناسانه آثار گرافیتی ایران (با نگاهی به دهه اخیر)» (۱۳۹۲)، دلایل متفاوت گرافیتی نوشتاری یا نمایشی را پژوهیده است. مرجان زارع هرفته در پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد با عنوان «جایگاه هنر گرافیتی از منظر مطالعات فرهنگی» (۱۳۹۰) جایگاه هنر گرافیتی را از لحاظ فرهنگی بررسی کرده است. مسعود کوثری در مقاله‌ای با عنوان «گرافیتی به‌منزله هنر اعتراض» (۱۳۸۹) هنر گرافیتی را از منظر جامعه‌شناسی هنر تحلیل کرده است. گلناز کشاورز و کاظم خراسانی در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه‌ای بر نمود اهمیت حروف‌محوری در هنر معاصر ایران (مطالعه موردی: جشنواره فجر و حراج تهران)» (۱۳۹۸) به معرفی و بررسی نمودهایی به‌عنوان نشانه‌های اهمیت حروف و خوشنویسی در هنر تجسمی پرداخته‌اند.

پس از مطالعه، بررسی و نقد مقالات و پژوهش‌های موجود در این حوزه، مشخص شد که بسیاری از منابع موجود، موضوع هنر گرافیتی را به‌صورت کلی بررسی کرده‌اند و با پژوهش‌های جزئی درباره نوشتار در هنر گرافیتی کمتر مواجه می‌شویم؛ ازاین‌رو پژوهندگان سعی کرده‌اند تا با تحلیل و بررسی نوشتارها در هنر گرافیتی، پرسش‌های مطرح شده را پاسخ دهند.

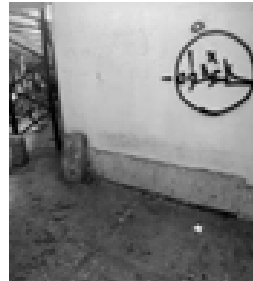
هنر گرافیتی

«واژه گرافیتی از واژه گرافیتو، وجه وصفی گرافیار به‌معنی خراشیدن، در زبان ایتالیایی مشتق شده است که به‌معنی اثرگذاری سریع یا خط‌خطی است» (Grant, ۱۹۸۳: ۱-۲). این واژه نام تکنیکی در نقاشی دیواری به نام «اسگرافیتو»^۵ است، اما در انگلیسی به نقاشی در معابر عمومی اطلاق می‌شود که اغلب غیرقانونی هستند (رشاد، ۱۳۹۷: ۴۰). وبستر در ذیل لغت گرافیتی، آورده است: معمولاً نوشتن یا نقاشی غیرمجاز در سطح عمومی است (URL2). همچنین گرافیتیست^۷، پیام یا شعاری که به‌صورت نقاشی روی دیوار نوشته شده است (URL3). تاریخ طولانی هنر گرافیتی ارزش تأکید دارد؛ زیرا بسیاری تصور می‌کنند که این تاریخ مربوط به معاصر است. با این حال می‌توان نشان داد که گونه نام خود را بر روی دیوارهای کلیسای جامع استراسبورگ خراشیده است. با ظهور و گسترش هیپ‌هاپ، هنر گرافیتی هم شکل گرفت (Halsey, ۲۰۰۲: ۱۶۹-۱۷۰). تاریخ گرافیتی حداقل به تمدن‌های باستانی

نمونه آثارش، با تگ‌زدن روی دیوار مدرسه بوده است که اطرافش را با یک ماژیک پُر می‌کرده است (تصویر ۱ و ۲).

تصویر ۲. امضای بنکسی در جعبه ابزار. لندن (Bull, ۲۰۰۹: ۲۶)

تصویر ۱. امضایی از دادخواه. تهران (منبع: نگارندگان)

ب: گرافیتی‌های نمایشی - نقاشی دیواری:
این هنر در کشورها و جوامع گوناگون انواع و دلایل وجودی و کاربردهای مختلفی یافته و راه‌ها و روش‌های گوناگونی را تجربه کرده است. گرافیتی‌های نمایشی شامل تصاویری می‌شوند که برای انتقال احساس و پیام به بیننده به بهترین وجه ممکن، از مشخصه‌های دیوارها و سطوح استفاده می‌کنند. کسانی که اثر گرافیتی (نوشتاری یا نمایشی) از خود به‌جا می‌گذارند برای کار خود دلایل متفاوتی دارند و یکی از مهم‌ترین این اهداف بیان تأثیری است که زندگی شهری در آنان به وجود آورده است (همان: ۱۲۷).

استفاده از گرافیتی در تبلیغات

امروزه در تبلیغات به‌طور گسترده از هنر گرافیتی بهره گرفته می‌شود. هرچند هنر گرافیتی زیرمجموعه‌ای از هنر خیابانی^۶ محسوب می‌شود و در مراحل اولیه پیدایش آن روحیه اعتراضی داشته، بیشتر آثار گرافیتی با مضامین سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بر روی دیوارها نقش می‌شود. با این هنر، هنرمندان خیلی آزادانه اعتراض خود را بیان می‌کنند، اما امروزه مفهوم و کاربرد هنر گرافیتی تغییر کرده است. امروزه از هنر گرافیتی در تبلیغات، تزئین و زیباسازی دیوارهای مکان‌های مختلف مانند باشگاه‌ها، کافه‌ها، خانه‌ها، دانشگاه‌ها استفاده می‌شود. این کارهای گرافیتی تبلیغاتی، قانونی است. این کارهای تبلیغاتی را یا هنرمند، خود به‌تنهایی، طراحی و اجرا می‌کند یا هنرمند، طرح منتخب سفارش‌دهنده را اجرا می‌کند (تصویر ۳ و ۴).

انواع گرافیتی

گرافیتی بر اساس تفاوت دلایل وجودی و نیز امکانات ارتباطی که ایجاد می‌کند به دو نوع عمده تقسیم می‌شود:
الف. گرافیتی‌های نوشتاری - دست خط.
ب. گرافیتی‌های نمایشی - نقاشی دیواری.

الف. گرافیتی‌های نوشتاری - دست خط:

هنرمندان این شیوه گرافیتی، خود را هنرمند نمی‌دانند، بلکه میل دارند تا «گرافیتی‌نویس» معرفی شوند. مهارت‌های فنی برای نویسندگان گرافیتی بسیار ارزشمند است. صحنه هنری هرگز نویسندگان گرافیتی را جدی نگرفته است. برای نویسندگان گرافیتی، داشتن مهارت فنی بسیار ضروری است. در صحنه برای نویسنده گرافیتی، طرح اولیه کامل از نظر فنی، حتی نسبت به طرح اولیه در هنر زیبا مهم‌تر است. هرچند قوطی‌های اسپری دارای دهانه‌هایی با اندازه‌های مختلف هستند، اما ضمانتی برای ایجاد خط صاف و زیبا ندارند و نویسندگان گرافیتی، روش‌ها و استراتژی‌های مختلفی را توسعه داده‌اند که این نقص را جبران کرده است (اسفندیاری، ۱۳۹۲: ۱۲۶).

بر طبق مصاحبه‌ای که با یکی از گرافیتی‌نویسان صورت گرفت، از نظر وی حروفی را که طراحی شده است به‌صورت حجم‌های مختلف در کنار هم قرار می‌دهند که فقط خود و گرافیتی‌نویسان دیگر توانایی خواندن کلمات و متن‌هایی را دارند که نوشته‌اند. بر طبق سخن این گرافیتی‌نویس، وی از تمام خطوط جهان، همانند نستعلیق^۷ و حتی خط میخی بهره گرفته است و خط و فرمی مختص خود ایجاد کرده است.

	
<p>تصویر ۴. طراحی و اجرا raz.one، کافه ماشین، متن اثر: mooncafe تهران (منبع: نگارندگان)</p>	<p>تصویر ۳. طراحی و اجرا raz.one، باشگاه پرورش اندام پاورلاین، متن اثر: Power Line، تهران، تهران پارس (منبع: نگارندگان)</p>

اغلب درد و اندوه انسان‌ها را نشان می‌دهد و همچنین در آثارش مفاهیمی همانند ضدجنگ، ضدسرمایه‌داری، ضدفاشیسم، ضدامپریالیسم و اگرستانسیالیسم را منتقل می‌کند. او برخی خصوصیات انسانی مانند طمع، بی‌چیزی، دورویی، ملال، بیهودگی، ناامیدی و از خود بیگانگی را نیز به نقد می‌کشد (اسفندیاری، ۱۳۹۲: ۱۲۵). این همه برداشت‌های متفاوت از گرافیتی رایج است که با توجه به شیوه‌های متنوع تصویری آن در ذیل این مطلب بیان می‌شود.

گرافیتی وندالیسم یا هنر

گرافیتی در یک معنا نقاشی دیواری است که گاهی اوقات به‌عنوان یک اثر هنری و بار دیگر به‌عنوان آسیب ناخوشایند یا ناخواسته در نظر گرفته می‌شود (موسوی و امینی، ۱۳۹۴: ۵). هنر گرافیتی و هنر خیابانی زمانی ارزش دارد که به‌عنوان اشکال جدایی‌ناپذیر هنری با زیبایی‌شناسی دیده شود، در حالی که دیگران دیوارنویسی یا خرده‌فرهنگ هنرهای خیابانی را عملی خرابکارانه یا وندالیسم می‌دانند (Hughes, ۲۰۰۹: ۱۶).

زمانی که گرافیتی بر خلاف رضایت صاحب ملک یا مسئول آن محل انجام گیرد، جنبه وندالیسم پیدا می‌کند. از همین رو است که عده‌ای آن را جرم می‌دانند. این کار تقریباً در همه جای دنیا با منع قانونی مواجه است. هنرمندان گرافیتی آثار گرافیتی خود را معمولاً در معابر پرتردد شهری نقش می‌کنند تا بیشتر در معرض دید عامه مردم باشد. در بعضی از آثار فقط چیدمان حروف در کنار یکدیگر است یا از اشعار شاعران مختلف استفاده می‌کنند یا با توجه به تصویری که نقاشی می‌کنند، متنی در ارتباط با آن می‌نویسند. پیام و مفهوم این آثار با انگیزه‌ای شخصی در ارتباط است. آثاری که بدون اجازه روی دیوار شهرها کشیده می‌شود، از این جهت که بدون اجازه ترسیم می‌شود و از سوی برخی وندالیسم است، خیلی زود شهرداری آن را از روی دیوار زدوده و پاک می‌کند.

افتراق بین هنر گرافیتی، نقاشی دیواری، هنر خیابانی

هنر خیابانی به‌عنوان عملی خودآگاه خود را در ارتباط با جنبه‌های خاص محیط شهری غالباً با نیت سیاسی اجتماعی قرار می‌دهد. هنر خیابانی و دیوارنویسی تلاش می‌کنند تا فاصله بین هنر و بیننده از بین برود (Hansen, ۲۰۱۵: ۲). هنر خیابانی به‌نوعی از آثار هنری اطلاق می‌شود که در مقابل آثار هنری رسمی موزه‌ها، کلیساها و گالری‌ها سربرآورده است. این آثار هنری، گاهی به اشتباه با هنر گرافیتی برابر در نظر گرفته می‌شوند. هنر گرافیتی به‌عنوان زیرمجموعه‌ای از هنر خیابانی اشتراکاتی دارند، اما می‌توان تفاوت‌هایی را در انگیزه پدیدآورندگان گرافیتی و هنر خیابانی یافت. به‌عنوان نمونه کسی که روی صندوق پستی یک امضا می‌زند، احتمالاً انگیزه‌ای متفاوت از کسی دارد که چهره یک سیاستمدار گریان را روی دیواری نقاشی می‌کند (رشاد، ۱۳۹۷: ۱۱۵).

نقاشی دیواری از هنر گرافیتی و هنر خیابانی جداست. نقاشی دیواری با اجازه دولت صورت می‌گیرد و هنرمندان از سازمان‌ها حقوق دریافت می‌کنند. هدف آن‌ها زیباسازی فضای شهری است، اما گرافیتی چون بدون اجازه دولت و صاحبان دیوارها انجام می‌شود، نوعی وندالیسم تلقی می‌شود.

بنکسی^۱ یکی از معروف‌ترین هنرمندان در هنر خیابانی محسوب می‌شود. بنکسی نام مستعار یکی از موفق‌ترین هنرمندان معاصر انگلستان است، اما علی‌رغم محبوبیت وی و با وجود علاقه شدید رسانه‌ها، هویت وی رسماً یک راز باقی مانده است. هنر خیابانی او طعنه‌آمیز و طنزگونه است و گرافیتی‌های او که با تکنیک استنسیل خلق می‌شوند، روی دیوارها، و پل‌ها در شهرهای مختلف دنیا به تصویر درآمده است. هدف وی اعتراض است. آثار وی با مضامین سیاسی و اجتماعی در خیابان‌ها و بر روی دیوارها یا پل‌ها نقش بسته‌اند. وی در آثارش

تکنیک‌های گرافیتی

تکنیک‌های استیکر^{۱۱}، پوستر^{۱۲}، استنسیل^{۱۳} و تروآپ^{۱۴} تکنیک‌هایی هستند که گرافیتی‌نویسان در آثار گرافیتی بررسی شده در تهران به کار برده‌اند. علاوه بر این، تکنیک‌های دیگری همانند تابلو^{۱۵}، سبک وحشی^{۱۶}، بمب دارای قدرت تخریب زیاد^{۱۷}، قطعه^{۱۸}، نشان و خودچسبان^{۱۹}، کات‌اوت‌ها^{۲۰} وجود دارد. در برخی از آثار این تکنیک‌ها را با هم ترکیب می‌کنند، حتی از حجم‌های گچی هم در آثار استفاده می‌کنند. در ذیل به برخی از این تکنیک‌ها اشاره می‌شود:

استیکر: این روش شاید سریع‌ترین روش گرافیتی باشد، چراکه در این روش تنها باید اثری که فرد در خانه طراحی و چاپ کرده، روی محل مخصوص چسبانده شود (اسفندیاری، ۱۳۹۲: ۱۲۷). هنرمند گرافیتی با این روش زمان بیشتری برای طراحی در جای امن دارد و سپس کار را در چند ثانیه بر روی دیوار اجرا می‌کند؛

پوستر: آثاری که از قبل روی کاغذ اجرا می‌شوند و سپس هنرمند آن را روی دیوار یا سطوح دیگر می‌چسباند؛ همانند پوسترهای تبلیغاتی، اما این بار با قصد بیان هنری و نه تبلیغات (جمالی، ۱۳۹۲: ۳۱).

استنسیل: وبستر در ذیل لغت استنسیل بیان کرده: یک ماده نفوذناپذیر، مانند یک ورق کاغذ، موم نازک یا پارچه بافته شده، سوراخ شده با حروف یا طرحی که از طریق آن یک ماده، مانند جوهر و رنگ به سطح مدنظر چاپ می‌شود. الگویی برای چاپ که با استفاده از شابلون برای علامت‌گذاری یا نقاشی تولید می‌شود (URL4).

شابلون‌ها یا تکرنگ یا در چند لایه رنگی طراحی و اجرا می‌شوند. شابلون‌های چند رنگ با استفاده از ابزارهای کامپیوتری از قبیل فوتوشاپ و ایلاستراتور ساخته می‌شوند و هنرمندان خلاق می‌توانند با استفاده از این تکنیک ساده آثاری بدیع خلق کنند. رواج این نوع از گرافیتی شاید مدیون افرادی مانند بنکسی و بلک لیرت^{۲۱} فرانسوی باشد، ولی امروزه نمونه‌های آن را می‌توان در تمامی نقاط جهان مشاهده کرد. عده‌ای بنکسی را پدر استنسیل گرافیتی جهان می‌دانند.

تروآپ: حروف بزرگ جانبی که با لایه‌هایی از رنگ پر می‌شود. طرحی از یک نام یا چند حرف که خط محیطی آن با یک رنگ و داخل آن به شدت و

شتاب، با رنگی دیگر پر می‌شود. این نوع گرافیتی معمولاً بیشتر از ۲ تا ۳ دقیقه طول نمی‌کشد. این روش کمی پرکارتر از تگ کردن است و معمولاً با ۲ یا ۳ رنگ کشیده می‌شود، ولی همان طور که از نامش مشخص است، این کار باید در نهایت سرعت انجام بگیرد. در آن اکثراً از حروف حبابی شکل استفاده می‌شود که با یک رنگ متفاوت دورگیری شده است (اسفندیاری، ۱۳۹۲: ۱۲۷). فیزتو را ابداع‌کننده سبک حبابی^{۲۲} می‌دانند. فیزتو حروف را از حالت خط (امضا) درآورده و نوشته را شکل بخشید. او حروف را به جای نوشتن، نقاشی می‌کرد (رشاد، ۱۳۹۷: ۵۸).

در ضمن اینکه تروآپ، امضای گرافیتی‌نویسان و هنرمندان گرافیتی است و اسامی این افراد معمولاً اسم مستعاری است که معنای خاص دارد؛ همانند گرافیتی‌نویسی که اسم مستعارش یادآور تخلص شاعر معاصر ایران، امیرهوشنگ ابتهاج است (تصویر ۵).

تصویر ۵. امضایی از سایه. تروآپ، تهران (منبع: نگارندگان)

گرافیتی و خط و نوشتار

در گرافیتی نوشتار و خط از عناصر بسیار مهم است. به قول ریچاد هوری، عمل تولید و تماشای یک اثر گرافیتی، اساساً با هنر رایج متفاوت است. در واقع، بنکسی کوشید تا شکل متفاوتی از هنر رایج را خلق کند و در حقیقت مجموعه متفاوتی از «نوشتار» را در آثارش بگنجاند. این کلمات دارای دلالت‌های ضمنی منفی و بیگانه با مردم را پیدا می‌کند و بنابراین نمی‌توان به آن هنر گفت، بلکه فرم جدیدی از هنر است. بنکسی و دیگر هنرمندان گرافیتی فعالانه در جست‌وجوی فرمی جدید از هنر بودند. گرافیتی و هنرمندان آن سعی می‌کنند زاویه دید جدید از هنر رایج داشته باشند که دنیا با آن بیگانه است. در

نتیجه هنر گرافیتی نه تنها به‌عنوان فرم متفاوتی از هنر بلکه به‌عنوان نوع متفاوت، ویژه و یگانه‌ای از نوشتار است (Raychaudhuri, ۲۰۱۰: ۵۱). نوشتارها در گرافیتی می‌تواند به‌عنوان عملی که متشکل از تولید است، نقش‌ها و طرح‌های قانونی یا غیرقانونی در مکان‌های عمومی با استفاده از اسپری‌های اکریلیک باشد (Brighenti, ۲۰۱۰: ۳۱۶).

گرافیتی‌نویسان رفته‌رفته بیشتر بر منحصربه‌فرد بودن و خلاقیت در آثارشان متمرکز شدند. عناصری از فرهنگ جوانان غرب توسط گرافیتی وارد فرهنگ و هنر ایرانی شده است، جوانان ایرانی این عناصر را در ترکیبی جدید و با شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جدیدی به کار گرفتند؛ همانند تروآپ‌های روی دیوار رودخانه ولنجک که اشتراکاتی با تروآپ‌های غربی دارد. همچنین در آثار گرافیتی ایرانی تأثیر هنر ایرانی همانند خوشنویسی مشهود است. همچنین گرافیتی‌نویسان تغییراتی در فرم

خطوط خوشنویسی ایجاد کردند که باعث شد خطوطی نو ابداع شود. گاهی فقط این خطوط شباهت ظاهری به خطوط سنتی دارند، گاه در جزئیات قواعد خطوط سنتی را رعایت کرده است. بر طبق مشاهدات میدانی در نوشتارهای آثار گرافیتی بررسی شده در تهران، اشتراکاتی بین این نوشتارها با خطوط خوشنویسی «خط کوفی»^{۲۳} (تصویر ۶)، نسخ^{۲۴}، نستعلیق و شکسته‌نستعلیق^{۲۵}، معلی^{۲۶} (تصویر ۷) و کرشمه^{۲۷} (تصویر ۸) و یک نمونه خط غربی «گوتیک»^{۲۸} (تصویر ۹) مشاهده شد. گاه این خطوط فقط در جزئیات اندکی با نمونه‌های خوشنویسی و غربی اشتراک دارند. گرافیتی‌نویس از جزئیات خطوط سنتی و غربی بهره برده است و خود با توجه به خلاقیتش تغییراتی در آن ایجاد کرده است؛ بنابراین خطی بدیع و منحصربه‌فردی ابداع شده است.

	
<p>تصویر ۷. حمید عجمی، خط معلی (URL3)</p>	<p>تصویر ۶. خط اولیه کوفی (افضل طوسی، ۱۳۸۸: ۱۲)</p>
	
<p>تصویر ۹. خط گوتیک (URL5)</p>	<p>تصویر ۸. احمد آریامنش، خط کرشمه (URL4)</p>

نمونه خطوط سنتی و غربی

از طریق این هنر دیدگاه‌های خود را بیان می‌کنند. جوانان با این هنر هم انتقاد سیاسی و هم اجتماعی را مطرح می‌کنند، اما انتقاد اجتماعی بارزتر است. برخی از این آثار جنبه زیبایی‌شناسی، برخی هم

مفهوم و پیام نوشتار در آثار گرافیتی شهر تهران گرافیتی یکی از هنرهای مردم‌پسند جدید است که در بین جوانان ایران هم کاربرد یافته است. جوانان

اتفاقی که در جامعه رخ داده است، ترسیم شده‌اند (نک: تصویر ۲۱). موضوع این آثار مسائل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی جامعه است و مسئله‌ای را بیان می‌کند.

در ارتباط با موضوع انتخابی، یکی از گرافیتی‌نویسان این‌گونه توضیح می‌دهد: اوایل موضوع خاصی نداشتم فقط کسب تجربه بود تا وقتی که کم‌کم موضوعات اجتماعی وارد کارهایم شد و از سال ۸۸ طرح‌های مفهومی هم اجرا کردم. بر طبق مشاهدات میدانی و عکس‌برداری از آثار

جنبه زیبایی‌شناسی هم معنانشناسی دارند که خوانا هستند و پیامی را به مخاطب انتقال می‌دهند، اما نوشته‌هایی که ناخوانا هستند؛ صرفاً جنبه زیبایی دارند. آثاری که چیدمان حروف در کنار یکدیگر هستند، حروفی را به حالتی زیبا با تقارن و چرخش در کنار یکدیگر قرار داده‌اند، جنبه زیبایی‌شناسی دارد و معنای خاصی ندارد (نک: تصویر ۳۲ و ۳۱ و ۲۹ و ۲۸ و ۲۷ و ۲۶ و ۲۵ و ۲۴ و ۲۳). در برخی از آثار از متن، نوشته یا شعر استفاده می‌کنند که معنایی دارد (نک: تصویر ۳۳ و ۳۰ و ۲۲). برخی از آثار به‌دلیل

			
تصویر ۱۳. متن اثر: نامشخص، چیدمان حروف، شبیه به خط گوتیک (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۲. تروآپ؛ متن اثر: BBOY (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۱. تروآپ، متن اثر: حسام، هومان و رضا (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۰. متن اثر: NMG (منبع: نگارندگان)
			
تصویر ۱۷. متن اثر: نامشخص، چیدمان حروف، شبیه به خط گوتیک (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۶. متن اثر: شبیه به حرف «ه» که متقارن و به حالت آینه‌ای (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۵. متن اثر: Strange به معنی عجیب. شبیه به خط گوتیک (منبع: نگارندگان)	تصویر ۱۴. تروآپ؛ متن اثر: نامشخص (منبع: نگارندگان)

هستند که این نوشتارها را همانند یک سرگرمی کودکانه می‌بینند، اما گرافیتی‌نویسان معتقدند این نوشتارها که همراه با پیامی انتقادی و اجتماعی از دولت است، هنر محسوب می‌شود.

ارتباط خط در گرافیتی تهران با خوشنویسی سنتی

نوشتارهای بررسی شده در گرافیتی تهران، ارتباطی با خوشنویسی سنتی، معاصر، نقاشی خط و خطوط غربی دارند. این نوشتارها، از لحاظ ظاهری شبیه به خطوط خوشنویسی سنتی است و در هنر گرافیتی استفاده می‌شود، اما قواعد خوشنویسی سنتی (کوفی، نسخ، نستعلیق و شکسته‌نستعلیق)، تمام‌وکمال رعایت نشده است. در بعضی از تصاویر می‌توان قواعد خوشنویسی سنتی یا استفاده از خطوط

گرافیتی در رودخانه ولنجک می‌توان مشخص کرد (تصویر ۱۰ الی ۱۷) که برخی از این آثار شباهتی به خط گوتیک دارند. بیشتر آن‌ها تروآپ هستند که شباهتی به تروآپ‌های خارجی دارند، آن هم به‌دلیل این است که تروآپ تکنیکی غربی محسوب می‌شود که وارد ایران شده است (تصویر ۱۸ و ۱۹). متن برخی از آثار هم نامفهوم و ناخواناست و بیشتر جنبه زیبایی‌شناسانه دارد. آثار بدون تگ و امضا هستند؛ بنابراین هنرمندان آثار گرافیتی رودخانه ولنجک تهران مشخص نیستند. به احتمال زیاد نوجوانانی هستند که عمر زیادی از هنر گرافیتی آن‌ها نمی‌گذرد.

نوشتن در هنر گرافیتی در «خیابان» متمرکز شده است و در سطح جهان گسترش یافته است. اشخاصی

تصویر ۱۹. سائوپائولو، برزیل، ۲۰۰۹ (شبیه به تصویر ۱۸)
(Schacter, ۲۰۱۳: ۱۲۲)

تصویر ۱۸. آمستردام، هلند، ۲۰۱۰ (شبیه به تصویر ۱۷ و ۱۵ و ۱۴)
(Schacter, ۲۰۱۳: ۱۶۳)

بیشتر به عناصر تجسمی توجه کرده است و چندان اصول خوشنویسی را رعایت نمی‌کند، اما با این حال، او هم تحت تأثیر رویکرد سنت‌گراست (تصویر ۲۰) (علی‌محمدی اردکانی و پژوهش‌فر، ۱۳۹۴، ۸۵-۸۴). در نقاشی خط حروف روی هم قرار می‌گیرند یا با چند رنگ مشخص می‌شوند. هنرمندان حروف را به شکل فرم می‌بینند و با روش چرخش، تقارن، برعکس کردن (آینه‌ای یا معکوس)، حروف را در کنار هم قرار می‌دهند. در بعضی از آثار گرافیتی‌های نوشتاری، حروف از زیر هم یا روی هم عبور کرده‌اند، اما در خوشنویسی سنتی (کوفی و نسخ)، این شیوه به آن شدت که در نقاشی خط است، وجود ندارد، بلکه در خطوطی که ابداع آن‌ها به زمان حال نزدیک‌تر است، مانند سیاه‌مشق، گلزار، تفنن و مُشکل این شیوه وجود دارد.

به تکرار و روی هم‌نویسی حروف و جملات سیاه‌مشق می‌گویند که هدف معمولاً تمرین خوشنویس بوده است و همچنین نبود کاغذ کافی که از تمام نقاط صفحه برای نوشتن استفاده می‌کردند و با گذشت زمان این تمرین‌ها ارزش هنری پیدا کردند،

معاصر (کرشمه، معلی) را دید، اما بقیه نوشتار اثر با خط معاصر، خط دکوراتیو یا تزئینی که حروف در بعضی از نقاط نازک یا ضخیم است، نوشته شده است. در برخی از آثار از خطوط غربی (گوتیک) هم الهام گرفته شده است. انتهای برخی از حروف در آثار گرافیتی شبیه به خط گوتیک است. بعضی از این آثار نقاشی خط دیواری هستند؛ همانند هنر نقاشی خط، از هنر نقاشی در اثر استفاده شده است. نقاشی خط، از تلفیق خوشنویسی سنتی و نقاشی شکل گرفته است. اولین نمونه‌های آن را در دوره قاجار در خط گلزار می‌توان یافت؛ مثلاً در نمونه‌ای از محمد خیارچی قزوینی، قرن یازدهم تلفیق نقاشی را روی ضخامت قلم خوشنویسی می‌توان دید و بعدها ملک محمد قزوینی در قرن سیزدهم هرچه بیشتر به خلاقیت و نوآوری در خط سنتی گرایید (نک: افضل‌طوسی، ۱۳۸۸: ۹۵-۹۳).

در کارهای احصایی خط استخوان‌بندی محکمی دارد که آن هم به دلیل مهارت وی در خوشنویسی است. تبحر وی در گرافیک سبب شده است تا از خط به نفع نقاشی استفاده کند. احصایی در نقاشی خط

تصویر ۲۰. محمد احصایی، «الله»، اکریک روی مقوا، ابعاد هر لت ۵۹×۷×۵۸ سانتی‌متر (علی‌محمدی اردکانی و پژوهش‌فر، ۱۳۹۴: ۸۳)

دادخواه	
تصویر ۲۱. در ۱۳۹۶، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف، این اثر برای حمایت از قربانیان اسیدپاشی که در اصفهان رخ داده بود، اجرا شده است. تکنیک و خط اثر: تلفیق پوستر چسبانی و نقاشی خط دیواری. خطوط معاصر مانند انتهای حروف از خط کرشمه.	
تصویر ۲۲. در ۱۳۹۴، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: پیر فرتوت سخن از هنر بگشا... پیر همسایه نگاهش مانده بر دستانم/ تکه رنگی دارم می کشم نقش پروازم/ غم چشم پیر همسایه سکوتم را شکست.../ مراسوی کشاند که نقش پیر کشم... تکنیک و خط اثر: تلفیقی از استنسیل و پوستر. خط نستعلیق و شکسته نستعلیق	
تصویر ۲۳. در ۱۳۹۶، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: مهم تر این است که باشی و بمانی، نیروی خط اثر: خط کوفی و خط نسخ.	
تصویر ۲۴. در ۱۳۹۷، تهران، مترو، پروژه مترومایشگاه (منبع: نگارندگان) متن اثر: حرف X. نوشته وسط کار WG است؛ چیدمان حروف در کنار هم تکنیک و خط اثر: تابلوچسب (استیکر). خط گوتیک	
تصویر ۲۵. در ۱۳۹۴، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: کلمه پیر، چیدمان کلمه و حروف در کنار هم. تکنیک و خط اثر: تلفیق استنسیل و کالی گرافی (نقاشی خط). نستعلیق و انتهای حروف خط کرشمه	
سایه	
تصویر ۲۶. در ۱۳۹۶، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف در کنار هم خط اثر: خط کرشمه.	
تصویر ۲۷. در ۱۳۹۶، تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف در کنار هم. خط اثر: در این اثر از خطوط سنتی و معاصر استفاده نشده است، هنرمند برای ایجاد زیبایی حروف را به این شکل طراحی کرده است.	
تصویر ۲۸. در ۱۳۹۶، تهران، شهرک غرب (منبع: نگارندگان) متن اثر: شعری که با سبک گرافیتی ترکیب شده است. خط اثر: خط کرشمه.	
تصویر ۲۹. در ۱۳۹۶، تهران، شهرک غرب (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف در کنار هم. خط اثر: خط کرشمه و گوتیک.	
تصویر ۳۰. در ۱۳۹۶، تهران، سعادت آباد (منبع: نگارندگان) متن اثر: گفت عزرائیل در من این چنین/ یک نظر انداخت پر از خشم و کین. تکنیک و خط اثر: نقاشی خط دیواری. خط گوتیک.	

<p>تصویر ۳۱. در ۱۳۹۶، تهران، شهرک غرب (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف در کنار هم. تکنیک و خط اثر: نقاشی خط دیواری. خطوط معاصر (کرشمه).</p>	
<p>سایه، وهم و دادخواه</p>	
<p>تصویر ۳۲. در ۱۳۹۶ تهران، محک (منبع: نگارندگان) متن اثر: چیدمان حروف که با سبک گرافیتی ترکیب شده است. خط اثر: خط کرشمه و گوتیک.</p>	
<p>شوگ</p>	
<p>تصویر ۳۳. در ۱۳۹۸، سمت غرب تهران (منبع: نگارندگان) متن اثر: کلمه شوگ - جادوگر خط اثر: از خطوط سنتی و معاصر استفاده نشده است، هنرمند برای ایجاد زیبایی حروف را به این شکل طراحی کرده است.</p>	
<p>تنها</p>	
<p>تصویر ۳۴. تاریخ اثر نامشخص، تهران، اکباتان (URL1). متن اثر: مشخص نیست خط اثر: خط معلی، که یک خط معاصر خوشنویسی است.</p>	

جدول ۲. تحلیل نوشتار و خط در آثار گرافیتی تهران (منبع: نگارندگان)

در نوشتارهای آثار گرافیتی بررسی شده در تهران، اشتراکاتی بین این نوشتارها با خطوط خوشنویسی (خط کوفی، نسخ، نستعلیق و شکسته نستعلیق، معلی و کرشمه) و یک نمونه خط غربی (گوتیک) مشاهده می‌شود. برخی از نوشتارها در آثار گرافیتی جنبه زیبایی‌شناسی دارند؛ یعنی فقط چیدمان حروف است، اما برخی هم جنبه معناشناسانه و هم جنبه زیباشناسانه دارند؛ یعنی هم چیدمان حروف است و هم نوشته معنایی دارد. این معنا و مفهوم نوشته می‌تواند شعری یا متنی باشد که بازتاب‌دهنده شرایط اجتماع است.

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته نوشتار در هنر گرافیتی با خوشنویسی سنتی، معاصر، نقاشی خط و خطوط غربی ارتباط دارد، هنرمندان گرافیتی از خوشنویسی و هنرهای مذکور بهره برده‌اند، اما قواعد آن‌ها را به‌طور کامل رعایت نکرده‌اند. آن‌ها برای متفاوت شدن نوشته و حروف تغییراتی در آن ایجاد کرده‌اند که از هنرهای اصلی فاصله گرفته است. این آثار از لحاظ ظاهری شبیه به خوشنویسی

سپس با ترکیب‌بندی مناسب اجرا می‌شدند. خط سیاه‌مشق پایه‌ای برای نقاشی خط محسوب می‌شود. در هنر نقاشی خط تکرار و روی هم نوشتن دیده می‌شود. هنرمندان گرافیتی برای زیبایی اثر از هنر نقاشی خط و این قاعده خوشنویسی استفاده می‌کنند که باعث می‌شود این خطوط سنتی در نقاشی خط و گرافیتی، البته با ساختار شکنی در قواعد اصلی خطوط سنتی استفاده شود.

نتیجه‌گیری

هنر خوشنویسی کاربرد تزیینی در بسیاری از هنرهای سنتی دارد، اما در نقاشی خط و گرافیتی اساس و پایه اثر می‌تواند باشد. در کنار خط و خوشنویسی در هنر گرافیتی و نقاشی خط از رنگ هم بهره می‌گیرند که در این‌گونه هنرها نسبت رنگ به خط و خوشنویسی غالب‌تر است. همچنین تغییراتی در فرم خطوط (قلم) ایجاد می‌کنند که باعث ابداع و نوآوری در نوشتار می‌شود. گاهی فقط این خطوط شباهت ظاهری به خطوط سنتی دارند.

- 9-Street Art
- 10-Banksey
- 11-Sticker
- 12-Poter
- 13-Stencile
- 14-Throw-up
- 15-Panel
- 16-Wild Style
- 17-lockbuster
- 18-piece
- 19-Badge And Self Adhesive
- 20-Cutouts
- 21-Blek le Rat(1951)
- 22-Style Bubble

۲۳- در قرون اولیه هجری، خطی به نام کوفی در تحریر قرآن معمول شد.

۲۴- این خط را ابن مقله در سده سوم هجری قمری ابداع کرد که در ابتدا هم‌تراز با خط کوفی بود.

۲۵- در اوایل قرن یازدهم هجری قمری بر اثر تندنویسی در دستگاه دیوانی کشور در زمان حکومت صفویان، خط شکسته نستعلیق به وجود آمد. در این شیوه حروف شکسته نوشته می‌شد و گاه به هم می‌چسبیدند.

۲۶- خط را حمید عجمی ابداع کرد و در سال ۱۳۷۸ ثبت ملی شد. این خط گرایش فراوانی به عرفان و معنویت دارد.

۲۷- خط کرشمه را احمد آریامنش در سال ۱۳۷۱ ابداع کرد. ایده طراحی این خط برگرفته از خط میخی است، اما در سیر تکوینی آن از عناصر موجود در طبیعت مانند حرکت امواج یا رقص علفزار در باد و نیز رقص سماع الهام گرفته است.

۲۸- ابداع این سبک از خوشنویسی به دوره گوتیک در اروپا برمی‌گردد. از مشخصه‌های این نوع از خوشنویسی ریتم ستونی و بدون مانور آن در اجرا و به سبک کاپرلیت بسیار پر حجم است.

سنتی است، اما با توجه به نداشتن قاعده مشخصی برای ترسیم نوشته‌ها روی دیوار، هنرمندان تغییراتی در آن‌ها ایجاد کرده‌اند. در این نوشتارها به زیبایی اثر بیشتر از قواعد آن توجه می‌شود. هنرمند حروف را به شکل فرم می‌بیند و با استفاده از چرخش، تقارن و حالت آینه‌ای، حروف را در کنار هم قرار می‌دهد. در بعضی از آثار گرافیتی نوشتاری، حروف از روی هم عبور کرده‌اند که این به دلیل ارتباط این هنر با هنر نقاشی خط است. در هنر نقاشی خط حروف از روی هم می‌گذرند. در سیاه‌مشق این حالت وجود دارد، سیاه‌مشق پایه‌ای برای نقاشی خط محسوب می‌شود. هنرمندان گرافیتی به دلیل خاصی از خطوط استفاده نمی‌کنند بلکه به شکل ظاهری آن توجه می‌کنند، برخی بدون آنکه قواعد خطوط را بدانند از آن در آثارشان استفاده می‌کنند.

پی‌نوشت:

- 1-Mural
- 2-Pictograph
- 3-Graffiti
- 4-Calligraphy
- ۵- تکنیکی برای دکوراسیون نمای خارجی است که در آن لایه‌های گچ متضاد روی یکدیگر قرار می‌گیرند و سپس طراحی خطوط و الگوها در لایه مرطوب بالایی رسم می‌شود. این کار نمای فوق‌العاده پردوامی را ایجاد می‌کند که هنوز در مکان‌های بسیاری مشاهده می‌شود.
- 6-Graffitist
- 7-Tag
- ۸- خواجه میرعلی تبریزی معروف به قده‌الکتاب واضع و مخترع خط نستعلیق است.

منابع:

- استال، جوهرنس (۱۳۸۸) *هنر خیابانی*، ترجمه سامان هزارخانی، تهران: فخراکیا.
- اسفندیاری، آمنه (۱۳۹۲) «گرافیتی؛ هنر عصیانگر»، *پژوهش هنر*، (۱۱)، ۱۲۳-۱۲۸.
- افضل‌طوسی، عفت‌السادات (۱۳۸۸) *از خوشنویسی تا تایپوگرافی*، تهران: هیرمند.
- جمالی، نساء‌السادات (۱۳۹۲) *تحلیل نشانه‌شناسانه آثار گرافیتی ایران (با نگاهی به دهه اخیر)*، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد، دانشگاه علم و فرهنگ تهران.
- رشاد، کارن (۱۳۹۷) *گرافیتی چیست؟ نگارشی در باب شیوه‌های نگرش به هنر خیابانی*، آلمان: کلاه استودیو.
- علی‌محمدی اردکانی، جواد؛ پژوهش‌فر، پرنیا (۱۳۹۴) «تحلیل بازنمود رویکرد سنت‌گرا در آثار نقاشی خط دهه هشتاد ایران»، *نگره*، ۱۰(۳۵)، ۷۱-۹۲.
- کوثری، مسعود (۱۳۸۹) «گرافیتی به منزله هنر اعتراض» *جامعه‌شناسی هنر و ادبیات*، (۱)، ۶۵-۱۰۲.
- موسوی، فاطمه و سامان امینی (۱۳۹۴) «گرافیتی، وندالیسم؛ دو روی سکه‌ای به نام اعتراض»، کنفرانس سالانه تحقیق در مهندسی عمران، معماری و شهرسازی و محیط زیست پایدار.

References:

- Afzal Tousi, E. (2009). *From Calligraphy to Typography*, Tehran: Hirmand (Text in Persian).
- Alimohammadi Ardakani, J., & Pazhouheshfar, P. (2015). Analysis of Representation of Traditionalist Approach in the Iranian Calligraphic Painting in the 2000s, *Negareh Journal*, 10(35), 78-92. doi: 10.22070/negareh.2015.256 (Text in Persian).
- Brighenti, A. M. (2010). At the wall: Graffiti writers, Urban Territoriality, and the Public Domain, *Space and Culture*, 13(3), 315-332.
- Bull, M. (2009). *Banksy Locations & Tours*, Canada: PM Press.
- Esfandiari, A. (2013). Graffiti; Rebel Art, *Pazhuhesh-E Honar*, 1(1), 123-128 (Text in Persian).
- Grant, A. (1983). *North Devon Pottery: The Seventeenth Century*, University of Exeter Press.
- Halsey M, Young A. The Meanings of Graffiti and Municipal Administration, *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 2002;35(2):165-186. doi:10.1375/acri.35.2.165.
- Hansen, S. (2015). 'This is Not A Banksy!': Street Art as Aesthetic Protest, *Journal of Media & Cultural Studies*, 29(6), 1-15.
- Hughes, M. L. (2009). *Street Art & Graffiti Art: Developing an Understanding*, Thesis, Georgia State University.
- Jamali, N. (2014). *Semiotic Analysis of Iranian Graffiti in the Last Decade*, Thesis Master Degree, University of Science & Culture Faculty of Art Tehan, Tehran, Iran (Text in Persian).
- Kousari, M. (2010). Graffiti in Iran: Between Art and Subculture, *Sociology of Art and Literature*, 2(1), 65-102. (text in Persian).
- Mousavi, F., Amini, S. (2015). Graffiti, Vandalism; Two Faces of a Coin Called Protest, *Annual Conference on Research in Civil Engineering, Architecture and Urban Planning and Sustainable Environment*, Tehran, Iran (Text in Persian).
- Raychaudhuri, A. (2010). Just as Good a Place To Publish: Banksy, Graffiti and the Textualisation of the Wall, *Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities*, 2(1), 50-58.
- Reshad, K. (2018). *What is Graffiti? A Writing About Approaches to Street Art*, Germany: Kolahstudio (Text in Persian).
- Schacter, R. (2013). *The World Atlas Of Street Art And Graffiti*, America: Yale University Press.
- Stahl, J. (2009). *Street Art*, Translated by Saman Hezar Khani, Tehran: Fakhrakia (Text in Persian).

Image Reference:

- Archive of Fatemeh Ghafouri
- Afzal Tousi, E. (2009). *From Calligraphy to Typography*, Tehran: Hirmand (Text in Persian).
- Alimohammadi Ardakani, J., & Pazhouheshfar, P. (2015). Analysis of Representation of Traditionalist Approach in the Iranian Calligraphic Painting in the 2000s, *Negareh Journal*, 10(35), 78-92. doi: 10.22070/negareh.2015.256 (Text in Persian).

URLs:

- URL1: <https://www.fardanews.com/fa/news/149535/%DA%AF%D8%B1%D8%A7%D9%81%D9%8A%D8%AA%D9%8A-%D8%AF%D8%B1-%D8%B4%D9%87%D8%B1%D9%83-%D8%A7%D9%83%D8%A8%D8%A7%D8%AA%D8%A7%D9%86%26/6/1399>
- URL2: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/graffiti> 17/8/1399
- URL3: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/graffitist> 17/8/1399
- URL4: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/stenciled> 7/9/1399
- URL5: http://noghtealef.com/uploads/posts/2018-04/1524979746_hamidajami-14.jpg 1/7/1399

Writing in Graffiti Art (Tehran City)

Abstract:

The art of mural painting has a long history in its historical origins. The first forms of murals related to three thousand years BC, were created in prehistoric caves in the form of pictographs (illustrations, letters or letters) using tools such as animal bones and pigments. Prehistoric murals were also painted on cave walls for hunting and magic. Graffiti dates back at least to ancient civilizations such as ancient Greece and the Roman Empire. This art has been popular in different countries; there are examples of this art in Iran. Early in the formation of graffiti art, this art was considered a crime, but today, exhibitions and festivals are held to display these works, and even the works of these artists are sold. This art is not considered a legal art in Iran and usually are exhibited outside of Iran. This art is considered sabotage or vandalism, but today graffiti artists are allowed to perform works on some city walls. This art is to convey a message. These messages can be protest, social, cultural, etc., which is a reflection of the conditions of society and the people of that society. Considering that graffiti art is closely related to protest art and some of them express their protest in the form of rap in music and some of them express their protest and criticism with graffiti art on the walls of cities in the form of pictures and text, but today, the theme and concept of this art has been changed; there are other concepts besides the spirit of protest. By studying the history of graffiti art, it can be seen that graffiti was formed as a protest art in the first place, but today it is even used for advertising. Today, graffiti art is used in advertising, decorating and beautifying the walls of various places such as clubs, cafes, houses, universities. These advertising graffiti works are legal. These pro-

Fatemeh Ghafoori

Master of Art Research, Faculty of Arts,
Alzahra University, Tehran, Iran.
fatemeh.ghafoori68@gmail.com

Effatolsadat Afzal Tousi

Professor, Department of Art Research,
Faculty of Arts, Alzahra University,
Tehran, Iran (Corresponding Author).
afzaltousi@alzahra.ac.ir

Date Received: 2021-12-07

Date Accepted: 2022-05-08

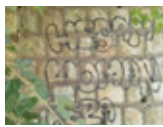

1-DOI: 10.22051/PGR.2022.38764.1124

motional works are either designed and executed by the artist or the artist executes the clients selected design. Graffiti writers have been able to create graffiti writing masterfully and in an individual and personal way. Make changes to it and each graffiti will get its own linear style. They have spent years designing their letters and alphabet. Every graffiti artist has his own signature or tag that he has designed and can be seen on the city walls. The tag represents the personality of the owner of the work and is not subject to expression. Public display of tags, signatures, and tags indicates that the graffiti artist is seeking recognition from others. Many of these graffiti artists are self-taught graffiti artists and have nothing to do with their field of study. Graffiti artists usually place their graffiti works on busy city streets to make them more visible to the public. Graffiti writers increasingly focused on the uniqueness and creativity of their work. Elements of Western youth culture have entered Iranian culture and art through graffiti; Iranian youth have used these elements in a new combination with new social, political and cultural conditions; like the Throw Ups on

the wall of the Velenjek River, which has much in common with the western Throw Ups. Also in Iranian graffiti works, the influence of Iranian art such as calligraphy is evident. Graffiti writers also make changes to the shape of the calligraphic lines, creating new lines. Sometimes only these lines are similar in appearance to traditional lines; sometimes they follow the rules of traditional lines in details.

The present article examines the impact of calligraphy, calligram and western calligraphy on writing in Iranian graffiti art as the question of this article. Calligraphy also has a special place in painting and graffiti. This descriptive-analytical method, by data collecting in a field method, tries to examine the position and relationship of writing in graffiti with common lines to determine whether they have an aesthetic or semantic aspect. Due to the limited resources and backgrounds related to graffiti in Iran, it is necessary to conduct this research to increase awareness, information and knowledge of people about graffiti art. This research introduces graffiti art in Tehran by descriptive-analytical method and field method and then analyzes these

Samples of Graphite Works on the Walls Of Velenjak River in Tehran

 <p>Text: NMG (Source: Authors)</p>	 <p>Throw Up; Text: Hesam, Hooman and Reza (Source: Authors)</p>	 <p>Throw Up; Text: BBOY (Source: Authors)</p>	 <p>Text: Unknown, letter arrangement, similar to Gothic script. (Source: Authors)</p>
 <p>Throw Up; Text: Unknown. (Source: Authors)</p>	 <p>Text: Strange means strange. Similar to the Gothic script. (Source: Authors)</p>	 <p>Text: similar to the letter h (in Persian), which is symmetrical and in a mirror shape. (Source: Authors)</p>	 <p>Text: Unknown, letter arrangement, similar to Gothic script. (Source: Authors)</p>

works in terms of the relationship between the writings and the art of calligraphy and calligram and the meaning of these writings. It seems that graffiti writing is related to the art of calligraphy and calligram, and graffiti art in Iran has been influenced by both calligraphy, which is an Islamic art, and Western lines. According to studies, writing in graffiti art is related to traditional, contemporary calligraphy, calligram and western calligraphy. Graffiti artists have used the mentioned calligraphy and arts but have not fully followed their rules. They have made changes to the writing and letters to differentiate it, which has distanced itself from the original arts. These works are similar to traditional calligraphy in appearance, but due to the lack of a specific rule for drawing inscriptions on the wall, artists have made changes in them. In these writings, they pay more attention to the beauty of the work than its rules.

The present study tries to study the meaning and concept of writings in graffiti art in a descriptive-analytical way to determine its aesthetic or semantic aspect. With the same research method, it surveys the relationship and impact between writing in graffiti art with the art of calligraphy, calligram and western lines. The data of this research are qualitative and field-based. The statistical population of this research is fourteen samples of written graffiti works in Tehran city, which have been purposefully selected from different parts (northwest, northeast, west and east) of Tehran, but eight samples of works have been collected from the Velenjak River. The effects are not known and have been studied in this study. It should be noted that finding and connecting with graffiti artists is not easy; this goes back to two issues: 1) anonymity is a characteristic of this artistic group; 2) their media has no official aspect and they do not have a center for work, etc., so it is not possible to easily gain the trust of this group for cooperation.

The art of calligraphy has three uses in many traditional arts, but in calligraphy and graffiti can be the basis of the work. In addition to calligraphy and calligram, graffiti and calligraphy also use color, which is more prevalent in such arts than color to calligraphy and calligram. They also make changes to the shape of the lines (fonts) that lead to innovation in the text. Sometimes only these lines are similar in appearance to traditional lines. In the writings of graffiti works studied in Tehran, there are similarities between these writings with calligraphic lines (Kufic script, Naskh, Nastaliq and broken Nastaliq, Moali and Karshme) and an example of Western calligraphy (Gothic). Some of the writings in graffiti have an aesthetic aspect; that is, it is just an arrangement of letters, but some have both a semantic and an aesthetic aspect; that is, it is both an arrangement of letters and a meaningful writing. This meaning and concept of writing can be a poem, a text that reflects the conditions of society. According to studies, writing in graffiti art is related to traditional, contemporary calligraphy, calligram and western calligraphy. Graffiti artists have used the mentioned calligraphy and arts but have not fully followed their rules. They have made changes to the writing and letters that are different from the original arts. These works are similar to traditional calligraphy in appearance, but due to the lack of a specific rule for drawing inscriptions on the wall, artists have made changes in them. In these articles, they pay more attention to the beauty of the work than its rules. They see the letters like a form and put the letters together using rotation, symmetry and mirror mode. In some of these graffiti works, the letters are crossed, which is usually due to the connection between this art and calligraphy. In calligraphy, letters overlap. In Siah Mashq (calligraphy practice), the status is like: Siah Mashq is a basic for calligraphy. Graffiti

artists do not use lines for a specific reason, but pay attention to their appearance. Some of them use those types of fonts in their works without even knowing the rules of calligraphy.

Keywords: Graffiti Art, Street Art, Calligraphy, Calligram.